

JÓZEF PUHAJDA
WSP w Olsztynie

NAUCZYCIEL TECHNIKI I JEGO PRACA W ŚRODOWISKU WIEJSKIM

Przystępując do analizy problemu zawodu i pracy nauczyciela techniki w środowisku wiejskim, należy zwrócić uwagę na wykazaną w wielu badaniach współzależność pomiędzy poziomem i efektywnością pracy szkoły a warunkami środowiskowymi w jakich one funkcjonują. Im mniej zurbanizowana jest miejscowość szkolna, tym niższy jest poziom działalności szkoły¹. Występowanie tego związku spowodowane jest oddziaływaniem kompleksu czynników środowiskowych o charakterze społecznym, kulturowym i gospodarczym.

Mimo stałego podnoszenia poziomu kształcenia i wprowadzonych zmian organizacyjnych, w szkolnictwie naszym utrzymują się wyraźne dysproporcje w efektach kształcenia między środowiskiem wiejskim i miejskim². Wprawdzie obowiązuje jednolity program nauczania, jednak dzieci ze szkół miejskich osiągają wyższy poziom wiedzy szkolnej. Stwierdzenie to dotyczy także przedmiotu praca-technika. Obok innych czynników specyficznych dla środowiska wiejskiego stan ten warunkowany jest nie tylko dojmującym brakiem wysoko kwalifikowanych nauczycieli techniki w szkołach wiejskich, lecz również brakiem odpowiednich pracowni, przepełnieniem klas, złym wyposażeniem technicznym i dydaktycznym pracowni. Wypełnianie roli zawodowej nauczyciela techniki w środowisku wiejskim jest zadaniem trudnym i często niewdzięcznym. Wymaga dużego wkładu pracy kosztem własnego czasu i zdolności organizacyjnych niezbędnych do zdobycia i przygotowania materiałów, narzędzi oraz pomocy dydaktycznych koniecznych do realizacji programu nauczania.

Problem zawodu i pracy nauczyciela techniki w środowisku

wiejskim jest rzadko podejmowany w badaniach empirycznych. Wyniki prezentowanych analiz stanowią część obszerniejszych badań powyższej tematyki i dotyczą przede wszystkim motywów podjęcia przez nauczycieli techniki pracy w szkole wiejskiej oraz wpływu tych motywacji na przebieg pracy zawodowej. Poddano również analizie opinie badanych o ujemnych i dodatnich stronach pracy nauczyciela techniki w środowisku wiejskim oraz zamierzenia dotyczące zmiany tego środowiska.

Badaniami objęto 200 nauczycieli techniki pracujących w szkołach wiejskich i mieszkających na wsi, do których przesłano kwestionariusze ankietowe. Wypełnione ankiety odesłało 105 respondentów. 42,8 % tej liczby to kobiety, a 57,2 % mężczyźni. 81 % badanych było w przedziale wieku do 45 lat. Przeważali nauczyciele pochodzenia chłopskiego, którzy stanowili 40 % respondentów. Ze środowiska robotniczego wywodziło się 35 % a z inteligentnego 25 % badanych.

Statystyczną istotność związków wynikających z badań, określono testem χ^2 na poziomie 0,05, 0,01 i 0,001.

Rozpatrując uwarunkowania wyboru pracy w szkole wiejskiej wykazano, iż 38 % ogółu badanych nauczycieli techniki podjęło pracę w tym środowisku z zamiłowaniem do środowiska. Po 20 % respondentów podkreślało jako przyczyny: przypadek, brak innego miejsca pracy oraz inne motywy. Wśród tych ostatnich wymieniono wpływ rodziny, nauczycieli bądź przyjaciół oraz możliwość szybkiego otrzymania mieszkania. Zaledwie 2 % badanych kierowało się przy tym wyborze chęcią poznania środowiska wiejskiego.

Biorąc pod uwagę związek między płcią respondentów a motywami podjęcia pracy w środowisku wiejskim stwierdzono, że decyduje ta częściej wśród kobiet /26,5 %/ niż w grupie mężczyzn /15,5 %/ warunkowana była brakiem innego miejsca pracy. Mężczyźni natomiast częściej /23 %/ niż kobiety /15,5 %/ podejmowali pracę z przypadku. Wykazane różnice nie są jednakże wystarczająco duże aby mogły być przyjęte za istotne statystycznie na poziomie 0,05.

W bardzo wyraźny sposób analizowane motywy kształtowało pochodzenie społeczne badanych. Zamiłowanie do środowiska podkreślała największa liczba respondentów wywodzących się z rodzin chłopskich /52,5%/ i najmniejszy odsetek nauczycieli tech-

niki z rodzin inteligenckich /23 %/. Ci ostatni najczęściej podejmowali pracę w szkole wiejskiej na skutek przypadku /30,5 %/. Wskaźnik występowania tej przyczyny jest niższy w grupach badanych pochodzenia robotniczego /21 %/ i chłopskiego /12 %/. Związek powyższy jest istotny statystycznie na poziomie 0,01.

39 % respondentów w chwili podjęcia pracy w szkole wiejskiej posiadało wykształcenie wyższe lub wyższe niepełne /ukończone wyższe studia bądź studium nauczycielskie/, reszta /61 %/ legitymowała się wykształceniem średnim /absolwenci LO, LP, technikum/.

W grupie podającej jako motyw wyboru miejsca pracy zamiłowanie do środowiska, przeważają absolwenci szkół średnich /60 %/. Również wśród badanych, którzy kierowali się przypadkiem i brakiem innego miejsca pracy przeważają osoby mające wykształcenie średnie /odpowiednio 61,9 % i 66,7 %/. Stwierdzone różnice nie wystarczają jednak do odrzucenia hipotezy zerowej o niezależności analizowanych zmiennych.

Większość badanych nauczycieli techniki /63 %/ ma pozytywny stosunek do wykonywanego zawodu, po prostu lubi go. 20 % respondentów wykonuje swój zawód bez entuzjazmu. "Znoszę go, bo muszę żyć", to odpowiedź, którą podało 7 %. Zdecydowanie negatywny stosunek wyraziło 2 %.

Zawód nauczyciela techniki lubi największy odsetek osób, które podjęły pracę w środowisku wiejskim z chęci poznania tego środowiska /100 %/, z zamiłowania do środowiska /65 %/ oraz z braku innego miejsca pracy /71,4 %/ i najmniejszy /38 %/ tych, którzy kierowali się w wyborze przypadkiem. Ponadto badani uoszący z przypadku w szkole wiejskiej znacznie częściej pracują bez entuzjazmu /38 %/ lub znoszą wykonywany zawód, bo muszą żyć /19 %/. Rozpatrywany związek jest istotny statystycznie na poziomie 0,05.

Zamiar zmiany środowiska wyraziło 32,4 % respondentów. W grupie osób, które wybrały pracę z zamiłowania do środowiska wiejskiego, zamiar kontynuowania pracy deklaruje 85 %, zaś w grupie kierującej się w wyborze miejsca pracy przypadkiem, wskaźnik ten jest zdecydowanie niższy i wynosi 38,1 %. Wśród badanych, którzy podjęli pracę z braku innego miejsca, nie zamierza zmieniać środowiska wiejskiego 61,9 %. Wpływ motywów podjęcia przez respon-

dentów pracy w środowisku wiejskim na zamiar zmiany tego środowiska jest istotny statystycznie na poziomie 0,01.

56,2 % badanych zauważa dodatnie strony pracy w szkole wiejskiej. Wskaźnik ten jest wyższy w grupie kobiet /64,4 %/ w porównaniu z mężczyznami /50 %/. Te dodatnie strony zdaniem nauczycieli techniki to: mniejsza liczba dzieci w klasie /22,2 % kobiet i 17,6 % mężczyzn/, wyższe wynagrodzenie za pracę /17,1 % kobiet i 31,4 % mężczyzn/, obcowanie z naturą /26,7 % kobiet i 4,3 % mężczyzn/, wysoki autorytet nauczyciela w środowisku wiejskim /14,2 % kobiet i 19,9 % mężczyzn/ oraz możliwość otrzymania mieszkania /19,5 % kobiet i 28,4 % mężczyzn/. Wykazane różnice są istotne statystycznie na poziomie 0,01.

Poglądów o dodatnich stronach pracy w szkole wiejskiej nie kształtowały w sposób wyraźny wiek i staż pracy respondentów w środowisku wiejskim. Ujemne strony pracy w tym środowisku zauważa 53,3 % ogółu badanych; 31,1 % kobiet i 70 % mężczyzn. Do ujemnych stron respondenci zaliczają przede wszystkim utrudniony dostęp do teatru i kina, niedostateczne wyposażenie pracowni technicznych w narzędzia, urządzenia i pomoce dydaktyczne. Kobiety częściej podawały trudny dostęp do kultury /59,8 %/ w porównaniu z mężczyznami /42,2 %/. Mężczyźni zaś nieco częściej wymieniali niedostateczne wyposażenie pracowni szkolnych /57,8 %/ w porównaniu z kobietami /40,2 %/. Różnice te nie są jednakże wystarczające aby mogły być uważane za istotne statystycznie na poziomie 0,05.

Poglądy o ujemnych stronach pracy w szkole wiejskiej nie były zróżnicowane w zależności od wieku i stażu pracy respondentów w środowisku wiejskim. Biorąc pod uwagę płeć respondentów stwierdzono, że pracę w tym środowisku zamierza kontynuować 77,7 % kobiet oraz 60 % mężczyzn. Różnica ta jest bliska statystycznej istotności na poziomie 0,05.

Zamiar kontynuowania pracy w szkole wiejskiej deklaruje: 70,3% nauczycieli techniki pochodzenia robotniczego, 81 % badanych wywodzących się z rodzin chłopskich i zaledwie 42,3 % pochodzących z rodzin inteligenckich. Różnice te są istotne statystycznie na poziomie 0,01.

Zawód nauczyciela techniki w szkole wiejskiej zamierza kontynuować 44,5 % respondentów, którzy nie przekroczyli 30 roku życia, 71,4 % w przedziale wieku od 31 do 45 lat oraz 100 % powyżej 45 roku życia. Różnice te są istotne statystycznie na poziomie 0,001.

Zamiar zmiany środowiska pracy deklarowało 54,7 % badanych o stażu pracy w środowisku wiejskim do 10 lat, 31,2 % w przedziale stażu od 11 do 20 lat oraz 3,2 % o stażu przekraczającym 20 lat. Wpływ stażu pracy w środowisku wiejskim na zamiar zmiany tego środowiska jest istotny statystycznie na poziomie 0,001.

Plany dotyczące kontynuowania pracy w szkole wiejskiej nie kształtowały w sposób wyraźny: trudności dydaktyczne i wychowawcze oraz poziom przygotowania do nauczania przedmiotu pracatechnika. Rozczarowanie przebiegiem pracy w środowisku wiejskim odczuwało 50,5 % badanych. Przyczynami tego stanu były: brak pracowni i jej należytego wyposażenia /61,4 %/, zbyt częste zmiany programów nauczania /11,3 %/, brak podręczników /15 %/. W grupie osób mających zamiar zmiany środowiska pracy 70,6 % rozczarowało się pracą w szkole wiejskiej. Natomiast wśród nauczycieli techniki pragnących kontynuować pracę na wsi rozczarowanie to odczuwało 40,8 %. Powyższy związek jest istotny statystycznie na poziomie 0,01.

Również współpraca nauczycieli techniki szkoły wiejskiej ze środowiskiem bardzo wyraźnie kształtowała zamierzenia dotyczące zmiany środowiska. W grupie osób zamierzających opuścić środowisko wiejskie, współpracę ze środowiskiem jako dobrą określało zaledwie 38,8 % respondentów, w porównaniu z 63,4 % badanych, którzy zamierzają kontynuować pracę w wiejskiej szkole. Różnice te są istotne statystycznie na poziomie 0,01.

PRZYPISY

¹Z. Kwieciński, Środowisko a wyniki pracy szkoły, Warszawa 1975 s. 184

²G. Pańtak, M. Winiarski, Szkoła środowiskowa na wsi, Warszawa 1982 s. 73